

POSTANOWIENIE

Dnia 18 maja 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Frańczak

w sprawie z odwołania F. K.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w G.
o umorzenie należności z tytułu wypłaconych świadczeń z funduszu
alimentacyjnego,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 18 maja 2022 r.,
skargi kasacyjnej odwołującego się od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 25 listopada 2020 r., sygn. akt III AUa [...],

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,**
- 2. przyznaje od Skarbu Państwa - Sądu Apelacyjnego w [...] na rzecz radcy prawnego K. F. kwotę 1.800 (tysiąc osiemset) zł, powiększa o stawkę podatku od towarów i usług, tytułem nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej odwołującemu się w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w [...] wyrokiem z dnia 25 listopada 2020 r. oddalił apelację odwołującego się F. K. od wyroku Sądu Okręgowego w K. z dnia 11 stycznia 2019 r., którym oddalono odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G. z dnia 29 maja 2018 r. odmawiającej odwołującemu się umorzenia należności likwidowanego funduszu alimentacyjnego z tytułu wypłaty świadczeń z funduszu alimentacyjnego w łącznej kwocie 16.522, 92 zł.

W wyrokach Sądów *meriti* przyjęto, że obecna sytuacja zdrowotna i rodzinna odwołującego się nie stanowi szczególnie uzasadnionego przypadku, o którym mowa w art. 68 ust. 1 ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (obecnie jednolity tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 111). Odwołujący się jest niepełnosprawny w stopniu znacznym ze wskazaniem o niezdolności do pracy oraz konieczności stałej lub długotrwałej opieki innej osoby, uzyskuje dochód z zasiłku pielęgnacyjnego (153 zł netto miesięcznie) i z zasiłku z pomocy społecznej (481 zł netto miesięcznie) oraz przychód z tytułu prowadzonej działalności rolniczej, z tytułu której podlega ubezpieczeniu społecznemu rolników od marca 2017 r. do nadal. Jest on rozwiedziony, prowadzi samodzielnie gospodarstwo domowe, nie ma nikogo na swoim utrzymaniu. Taka sytuacja zdrowotna i rodzinna odwołującego się trwa od wielu lat, a więc nie można uznać, aby obecnie znalazł się w szczególnie trudnej sytuacji życiowej ze względu na stan zdrowia, czy sytuację rodzinną, mającej charakter nadzwyczajny czy wyjątkowy. Ponadto istotne jest, że sporna należność wobec funduszu alimentacyjnego powstała z uwagi na naganne zachowanie odwołującego się i niewywiązywanie się przez niego z nałożonych obowiązków alimentacyjnych wobec trójki swoich dzieci. W ocenie Sądów orzekających do przyjęcia, że zachodzi „szczególnie uzasadniony przypadek” w rozumieniu art. 68 ust. 1 ustawy o świadczeniach rodzinnych, pozwalający na umorzenie należności likwidowanego funduszu alimentacyjnego, nie wystarcza trudna sytuacja materialna, w jakiej niewątpliwie znajduje się odwołujący, czy nawet ustalenie, że zobowiązany aktualnie nie posiada środków utrzymania, ponieważ konieczna jest do tego także ocena, że przy uwzględnieniu jego wieku, stanu rodzinnego, kwalifikacji zawodowych oraz rokowań zdrowotnych nie będzie on w stanie również w przyszłości spłacać tych należności bez narażenia siebie na pozbawienie możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych. Chodzi więc o sytuacje nadzwyczajne powstałe w wyniku wypadku losowego, niezależne od zobowiązanego, w następstwie których jego sytuacja uległa takiemu pogorszeniu, że nie jest w stanie na bieżąco spłacać swoich należności, a nadto nie ma perspektywy poprawy i zmiany tej sytuacji. Zatem niemożność zaspokojenia należności funduszu alimentacyjnego odnosi się nie tylko do stanu bieżącego, ale także do perspektyw osoby zobowiązanej do świadczenia.

Powyższy wyrok Sądu Apelacyjnego odwołujący się zaskarżył skargą kasacyjną w całości, wnosząc o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości oraz poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i orzeczenie co do istoty sprawy przez uznanie roszczenia skarżącego o umorzenie należności z funduszu alimentacyjnego w całości i zasądzenie od organu rentowego zwrotu kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego, za wszystkie instancje, a także o przyznanie pełnomocnikowi skarżącego kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez pełnomocnika ustanowionego z urzędu w postępowaniu kasacyjnym, która nie została zapłacona w całości ani w części.

Zaskarżonemu wyrokowi zarzucono naruszenie prawa materialnego oraz przepisów postępowania mających wpływ na wynik sprawy, a mianowicie:

1) art. 68 ustawy o świadczeniach rodzinnych, polegające na przyjęciu, że w stosunku do skarżącego nie zachodzą szczególnie uzasadnione przesłanki związane z jego sytuacją zdrowotną lub rodzinną umożliwiające umorzenie należności likwidowanego funduszu alimentacyjnego;

2) art. 231 k.p.c., przez przyjęcie: a) domniemania faktycznego, że ze względu na stan zdrowia tj. znaczną niepełnosprawność od 2014 r. do nadal, a także całkowitą niezdolność do pracy z koniecznością stałej, długotrwałej opieki w zakresie samodzielnej egzystencji spowodowaną chorobą serca, zachodzą przesłanki wykluczające istnienie szczególnych okoliczności umożliwiających umorzenie zobowiązania alimentacyjnego wypłaconego przez fundusz alimentacyjny; b) że skarżący, który w wyniku wypadku losowego, jakim jest utrata całego majątku, który spłonął w 2006 r. w pożarze domu wraz z całym dobytkiem i ze wszelkimi dokumentami znajdującymi się w domu, nie znalazł się z tego powodu w sytuacji nadzwyczajnej powstałej w sposób losowy, a więc nie wypełnił przesłanki z art. 68 ust. 1 ustawy o świadczeniach rodzinnych, a co za tym idzie błędne przyjęcie niewykazania roszczenia skarżącego w tym zakresie.

Skarżący wniósł o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania ze względu na jej oczywistą zasadność, jako że jego sytuacja odpowiada przyjętej w orzecznictwie wykładni pojęcia „szczególnie uzasadnione przypadki” użytego w art. 68 ust. 1

ustawy o świadczeniach rodzinnych, pozwalającego na umorzenie należności wobec zlikwidowanego funduszu alimentacyjnego skoro skarżący w „wyniku wypadku losowego, jakim jest utrata całego majątku, który spłonął w 2006 r. w wyniku pożaru domu wraz z całym dobytkiem oraz ze wszelkimi dokumentami znajdującymi się w domu, znalazł się w sytuacji nadzwyczajnej powstałej w sposób losowy”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie kwalifikuje się do przyjęcia jej do merytorycznego rozpoznania. Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona.

W związku z tym wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania powinien wskazywać, że zachodzi przynajmniej jedna z okoliczności wymienionych w powołanym przepisie, a jego uzasadnienie zawierać argumenty świadczące o tym, że rzeczywiście, biorąc pod uwagę sformułowane w ustawie kryteria, istnieje potrzeba rozpoznania skargi przez Sąd Najwyższy. Dopuszczenie i rozpoznanie skargi kasacyjnej ustrojowo i procesowo jest uzasadnione jedynie w tych sprawach, w których mogą być zrealizowane jej funkcje publicznoprawne. Nie w każdej zatem sprawie, nawet w takiej, w której rozstrzygnięcie oparte jest na błędnej subsumpcji czy wadliwej wykładni prawa, skarga kasacyjna może być przyjęta do rozpoznania. Podkreślenia wymaga, że Sąd Najwyższy nie jest trzecią instancją sądową i nie jest jego rolą korygowanie ewentualnych błędów w zakresie stosowania czy wykładni prawa w każdej indywidualnej sprawie (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 14 września 2016 r., V CSK 143/16, LEX nr 2135552; z dnia 21 czerwca 2016 r., V CSK 21/16, LEX nr 2069457; z dnia 1 grudnia 2015 r., I PK 71/15, LEX nr 2021944).

W rozpoznawanej sprawie wniosek o przyjęcie do rozpoznania skargi kasacyjnej został oparty na przesłance oczywistej zasadności skargi (art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c.). Nie można jednak uznać, że skarżący wykazał istnienie tej przesłanki.

Powołując się na oczywiste uzasadnienie skargi kasacyjnej skarżący powinien przedstawić stosowną argumentację prawną zmierzającą do wykazania kwalifikowanego, ewidentnego naruszenia wskazanych w skardze przepisów prawa, możliwego do stwierdzenia bez merytorycznej analizy zaskarżonego orzeczenia oraz podstaw kasacyjnych (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 10 stycznia 2003 r., V CZ 187/02, OSNC 2004 nr 3, poz. 49 i z dnia 18 sierpnia 2018 r., IV CSK 618/17, LEX nr 2500419). Wobec tego uzasadnienie wniosku odwołujące się do tej przyczyny przyjęcia skargi do rozpoznania powinno koncentrować się na wykazaniu tak rozumianej „oczywistości” zasadności skargi. Uzasadnienie to nie może sprowadzać się do odwołania się do uzasadnienia podstaw kasacyjnych bądź też do ich powtórzenia choćby nawet w zmodyfikowanej formie, ani być sformułowane w sposób, który wymagałby oceny ich zasadności. Uzasadnienie wniosku skarżącego jest niezgodne z tymi wymaganiami, ponieważ nie jest wystarczające odwołanie się do podstaw skargi. Sąd Najwyższy jednolicie przyjmuje, że powtórzenie bądź odwołanie się do argumentacji przedstawionej na uzasadnienie podstaw skargi jest nieskuteczne, gdyż podstawy te podlegają badaniu dopiero w ramach rozpoznania skargi, po jej przyjęciu do rozpoznania (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 kwietnia 2018 r., III UK 127/17, LEX nr 2496323; z dnia 20 kwietnia 2018 r., III CSK 337/17, LEX nr 2483656; z dnia 11 kwietnia 2018 r., II UK 277/17, LEX nr 2490632). O ile bowiem do uwzględnienia skargi wystarczy, że jej podstawy są usprawiedliwione, o tyle do przyjęcia skargi do rozpoznania niezbędna jest jej oczywista zasadność w wyżej przedstawionym rozumieniu.

A zatem nie spełnia wymogu z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. zacytowanie przez skarżącego wprost argumentacji zawartej w podstawach skargi, nie mówiąc już o tym, że argumentacja ta opiera się na przywołaniu sytuacji losowej tj. pożaru domu, który miał miejsce w 2006 r., a więc 12 lat przed wydaniem zaskarżonej w sprawie decyzji z dnia 29 maja 2018 r. Ponadto odnośnie do kwestii wykładni pojęcia „szczególnie uzasadnionych przypadków” należy przypomnieć, że stosownie do art.

68 ust. 1 ustawy o świadczeniach rodzinnych „w szczególnie uzasadnionych przypadkach związanych z sytuacją zdrowotną lub rodzinną osoby, przeciwko której jest prowadzona egzekucja alimentów, lub osoby zobowiązanej do zwrotu bezpodstawnie pobranych świadczeń z funduszu, likwidator może umorzyć, rozłożyć na raty lub odroczyć termin płatności należności likwidowanego funduszu z tytułu wypłaconych lub bezpodstawnie pobranych świadczeń z funduszu”. Użyty w tym przepisie zwrot „szczególnego przypadku” ma charakter klauzuli generalnej, które z natury mają charakter ogólny, a ich zastosowanie jest ściśle uzależnione od konkretnych okoliczności faktycznych.

Ocena zastosowania przepisów zawierających klauzule generalne (zwroty niedookreślone) zależy bowiem od całokształtu występujących w sprawie okoliczności, a norma o charakterze klauzuli generalnej nie uprawnia do stawiania jednej wiążącej wykładni. Ocena ta należy więc przede wszystkim do sądów powszechnych (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 lutego 2011 r., I UK 367/10, LEX nr 811830 oraz z dnia 12 maja 2020 r., I UK 162/19, LEX nr 3188137). Tłumaczy to również orzecznictwo, które w granicach klauzuli generalnej (normy prawnej) nie może być uznane za rozbieżne. Nie można przy tym stracić z pola widzenia, że Sąd Najwyższy wielokrotnie podejmował się wykładni art. 68 ust. 1 ustawy o świadczeniach rodzinnych w zakresie klauzuli „szczególnie uzasadnionych przypadków” i analizował problem przesłanek umorzenia należności funduszu alimentacyjnego (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 6 sierpnia 2008 r., II UK 359/07, OSNP 2010 nr 1-2, poz. 18; z dnia 17 października 2006 r., II UK 77/06, OSNP 2007 nr 21-22, poz. 326; z dnia 10 listopada 2010 r., I UK 119/10, LEX nr 686798). W licznych orzeczeniach przyjęto, że za przypadki szczególnie uzasadnione, związane z sytuacją zdrowotną lub rodzinną zobowiązanego, które umożliwiają poddane kontroli sądowej umorzenie należności zlikwidowanego funduszu alimentacyjnego, należy uznać - niezależne od zobowiązanego alimentacyjnie - sytuacje losowe lub nadzwyczajne, które sprawiają, że nie jest on w stanie na bieżąco, ani w dającej się przewidzieć perspektywie, regulować obarczających go zaległości alimentacyjnych bez uszczerbku dla jego zdrowia oraz naruszenia istotnych dóbr najbliższych członków jego rodziny (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27 września 2018 r., I UK 400/17, LEX nr 2558699).

Alimentacyjnie zobowiązany, który posiada realne możliwości choćby częściowej lub rozłożonej w czasie spłaty długów alimentacyjnych, nie powinien być premiowany umorzeniem należności zlikwidowanego funduszu alimentacyjnego z tytułu biernej postawy lub bezzasadnego oczekiwania, że jego długi alimentacyjne zostaną umorzone kosztem stron lub innych uczestników systemu ubezpieczeń społecznych z uszczupleniem funduszy tego systemu (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 6 marca 2007 r., I UK 289/06, LEX nr 936838; z dnia 6 sierpnia 2008 r., II UK 359/07, OSNP 2010, nr 1-2, poz. 18; z dnia 3 lutego 2010 r., I UK 270/09, LEX nr 585729; z dnia 10 listopada 2010 r., I UK 119/10, LEX nr 686798). Jak przyjął Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 10 września 2012 r., I UK 211/12 (LEX nr 1675265), ocena możliwości i prawidłowości wykorzystania klauzul generalnych albo zwrotów niedookreślonych w konkretnej sytuacji uzależniona pozostaje od tzw. swobodnego uznania sędziowskiego, uwzględniającego oczywiście wszystkie okoliczności sprawy. Oznacza to, że także ocena obecnej sytuacji materialnej i zdrowotnej skarżącego w tej konkretnej sytuacji pozostaje do sądów orzekających przy uwzględnieniu wszystkich okoliczności w konkretnym przypadku.

Tymczasem Sady orzekające w sprawie uznały, że sytuacja skarżącego, choć obiektywnie trudna, nie nosi znamion sytuacji nadzwyczajnej czy wyjątkowej w stosunku do lat poprzednich, czy nie rokującej możliwości poprawy.

Sumując powyższe uznać należy, że skarżący nie zdołał wykazać, iż zachodzi potrzeba rozpoznania jego skargi przez Sąd Najwyższy, wobec czego z mocy art. 398⁹ § 2 k.p.c. należało postanowić jak w sentencji.

O kosztach nieopłaconej pomocy prawnej orzeczono na podstawie § 8 pkt 5 i § 16 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu (jednolity tekst: Dz.U. z 2019 r., poz. 68).

a.s.